

ЁШ ВА БАРКАМОЛ АВЛОДНИНГ ТАРБИЯСИДА ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИНИНГ ЎРНИ

А.Нурмухамеджанов

ФарДУ Санъатишунослик факультети доценти.

Аннотация: *Ушбу мақолада ёшларнинг маънавий дунёқарашини шакллантириш, баркамол инсон этиб тарбиялашда мусиқий тарбияга урғу берилган. Халқ мусиқа ижодиёти ҳар бир халқнинг улкан маънавий бойлиги ҳисобланади. Унинг таркибидаги энг оммавий, тарбиявий - таъсирчан халқ қўшиқлари ўзининг гоявий-бадий мазмуни, халқ ҳаётининг барча қирраларини ифода этиши каби хусусиятлари билан ёш авлодни маънавий-ахлоқий, маърифий ва эстетик дунёқарашини шакллантиришида муҳим восита ҳисобланади.*

Таянч сўз ва иборалар: *Мусиқий таълим, қадриятлар, урф-одатлар, анъаналар, фольклор, гоявий мазмун, тарбиявий таъсирчанлик, мусиқий эстетик тарбиянинг долзарблиги.*

Ўсиб келаётган ёш авлоднинг маънавий дунёқарашини шакллантириш ва уларни баркамол инсон қилиб тарбиялашда ўзбек миллий мусиқий маданиятининг аҳамияти ниҳоятда каттадир. Мусиқий таълим ва тарбиянинг бош мақсадларидан бири ёш авлодни халқ қўшиқларимизга ворислик қила оладиган ҳамда умумбашарий мусиқий қадриятларни теран англай оладиган маданиятли инсон даражасида вояга етказишдан иборатдир. Шунинг учун ҳам таълим-тарбияни халқ қўшиқлари мероси негизида шакллантириш муҳим аҳамиятга эга. Шунингдек, "... ёшларимизни ҳақиқий санъатни англашга ўргатиш, уларнинг эстетик оламини соғлом асосда шакллантириш бўйича олдимизда жуда муҳим вазифалар турибди"³⁴.

Кўпгина илмий тадқиқотларда ҳам халқ қўшиқлари таркибидаги фольклор, мумтоз ва мақом куй-қўшиқларини юксак тарбиявий-таъсирчанликка эга эканлиги, уларни ёшлар маънавий оламига чуқурроқ сингдириш, бадий-эстетик тарбиясида тўғри ва мақсадли фойдаланиш орқали юқори самарадорликка эришиши мумкинлиги асослаб берилган. Масалан, фольклор йўналишидаги халқ қўшиқлари ўз мазмунида халқ ҳаётининг энг муҳим, ўзига хос турли кўринишлари ва қирраларини акс эттирадики, мусиқа дарсларида уларни ўрганиш ўқувчи-ёшларни миллий ўзлигини англашларида беқиёс аҳамият касб этади.

Халқ мусиқа ижодиёти ҳар бир халқнинг улкан маънавий бойлиги ҳисобланади. Унинг таркибидаги энг оммавий, тарбиявий-таъсирчан халқ қўшиқлари ўзининг гоявий-бадий мазмуни, халқ ҳаётининг барча қирраларини ифода этиши каби

1 ³⁴ Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. -Т.: Ўзбекистан. 2018. Б- 196

хусусиятлари билан ёш авлодни маънавий-ахлоқий, маърифий ва эстетик дунёқарашилини шакллантиришда муҳим восита ҳисобланади. "Ҳар қандай халқ ёки миллатнинг маънавиятини унинг тарихи, ўзига хос урф-одатлари, анъаналари, ҳаётий кадриятларидан айри ҳолда тасаввур этиб бўлмайди. Бу борада табиийки маънавий мерос, маданий бойликлар, кўҳна тарихий ёдгорликлар энг муҳим омиллардан бўлиб хизмат қилади"³⁵.

Таъкидлаб ўтилган маънавий мерос, маданий бойликлар, миллий кадриятлар тизимида халқ кўушиқчилиги ижодиёти алоҳида мавқега эга бўлиб, улар халқимизнинг миллий урф-одатлари, анъаналари, байрам маросимлари, тарихий, диний, фалсафий қарашлари билан чамбарчас боғлиқ ҳолда ўзида маънавий-маърифий ғояларни мужассам этади. Чунки, бадиий етук, авлоддан-авлодга ўтиб келаётган жуда кўплаб халқ ижодиётига мансуб куй-қўшиқлар, мумтоз ва мақом ашулалари бевосита халқнинг яратувчанлиги қудратини маҳсули бўлиб, уларнинг тарбиявий таъсир кучи энг аввало улар мазмунидаги гўзаллик, улуғворлик, жўшқинлик, тушқунлик, ғамгинлик, маъюслик ҳис-туйғуларини уйғотувчи хусусиятларга эга эканлигидадир. Шунинг унутмаслигимиз керакки, халқ қўшиқларидан тарбиявий мақсадларда фойдаланишда уларни бадиий етуклиги, ғоявий мазмунига кўра тарбиявий-таъсирчанликка эга намуналарига эътибор бериш, ўқувчи-ёшларни

турли ёш даврларига, овоз диапозони, куйлаш имкониятларига мос келишига кўра танлаш энг муҳим педагогик талаблардандир. Аксинча, енгил-елпи, бадиий саёз қўшиқлар эса бола қалбини ҳис этиш туйғусини, эстетик дидини ногирон қилиб қўйиши мумкин. Шунинг учун илк мактаб ёшлариданоқ чинакам санъат асари бўлган халқ ижодига хос қўшиқлар билан енгил-елпи, "бир эшитгулик" қўшиқларни фарқлаш, унга нисбатан ўз муносабатларини билдира олишдек кўникма ва малакаларини шакллантириб бориш мусиқий-эстетик тарбиянинг долзарб вазифаларидандир.

Халқ қўшиқларининг ҳаётбахш жозибаси, қудратли таъсир кучи, айниқса баркамол авлодни тарбиялашдаги бунёдкорлик кучи ҳақидаги фикрларимизни Биринчи Президентимиз Ислом Каримовнинг қуйидаги сўзлари ҳам яққол тасдиқлайди: "... агар инсоннинг қулоғи енгил-елпи, тўмтақроқ оҳангларга ўрганиб қолса, бора-бора унинг бадиий диди, мусиқа маданияти пасайиб кетиши, унинг маънавий оламини сохта тушунчалар эгаллаб олиши ҳам ҳеч гап эмас. Охир-оқибатда бундай одам "Шашмақом" сингари миллий меросимизнинг ноёб дурдоналарини ҳам, Моцарт, Бетховен, Бах ва Чайковский каби дунё тан олган буюк композиторларнинг асарларини ҳам қабул қилиши қийин бўлади"³⁶.

Мусиқа инсон қалбини юмшатиши, унда иймонга далолат этувчи меҳр-муҳаббат ва раҳмдиллик туйғуларини уйғотиши мумкин. Шу билан бирга, мақомлар мазмунида буюк давлат мафқурасига мувофиқ бўлган тасаввуф таълимоти ғояларини бадиий

³⁵ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият. 2008. Б- 30

³⁶ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият. 2008. Б- 143

ифода этиш вазифаси ҳам қўйилган. Табиийки, ушбу мураккаб илмий масалаларни тадқиқ этиш ҳар томонлама етук мусиқашунос олимлар зиммасига юклатилган.

Шарқ халқлари кўшиқлари ўзига хос миллий хусусиятларга эга бўлиб, Ўрта Осиёда ир (жир), терма, ўлан, лапар, ялла каби номлар билан аталади.

Булар негизида бастакорлар ижоди. XX асрда замонавий кўшиқ шакллари ривож топган. XX асрда кенг ривож топган оммавий кўшиқ, эстрада кўшиқлари ва профессионал кўшиқларнинг ривожланиш босқичларидир. Шоирлардан Ҳамза, Ҳабибий, Собир Абдулла, Миртемир, Чустий, Т.Тўла, П.Мўмин, Н.Нарзуллаев, Муҳаммад Юсуф, Эркин Воҳидов, Ж.Жабборов ва бошқаларнинг кўшиқ шеърляти ривождаги хизматлари катта.

"Ўзбек кўшиқларида биринчи банди одатда тўрт шеърлий мисра ва уларни куйлашга асос бўлган нисбий тугал оҳанг тузилмалари уйғунлигидан ташкил топади. Куй тузилмалари сони 2-4 бўлиб, уларнинг ўзаро нисбатлари эса асосий жумлани такрорлаш, ўзгартириш ёки маълум даражада ривожланган янги жумла билан яқунлаш каби воситалардан иборат. Кўшиқларда махсус (алоҳида) нақаротлар деярли қўлланмасда, баъзан кичик нақарот вазифасини касб этувчи такрор сўзлар келиши, шунингдек, "жон", "ёр", "дод-эй" каби ундов-ундалама иборалар ишлатилиши кузатилади." XX аср ўзбек бастакорлари ва айниқса, композиторлари ижодига мансуб кўшиқлар жанр нуқтаи назаридан ўзида бошқа жанрлар лапар, ялла, ашула, терма хусусиятларини мужассам қилиб, маълум ўзгаришларга юз тутган. Жумладан, уларда банд-нақарот тузилмалари, жўрнавоз чолғулар, рақс унсурларини ҳам кўриш мумкин. Ўзбек бастакорларидан Ю.Ражабий, К.Жабборов, Фахриддин Содиқов, Т.Жалилов, Ғ.Тошматов, Н.Хасанов, М.Мирзаев, Б.Алиев, Р.Турсуновлар; композиторлардан Т.Содиқов, М.Бурхонов, М.Левиев, С.Юдаков, А.Отажонов, Ф.Назаров, А.Назаров, Ф.Алимов, К.Комилов, болалар учун А.Мухаммедов, Е.Шварц, Ил.Акбаров, Н.Норхўжаев, Анвар Эргашев, А.Мансуров, эстрада йўналишида Ш.Рамазонов, Ик.Акбаров, Э.Солихов, Д.Омонуллаева, А.Расуловлар кўшиқ жанрида салмоқли ижод қилганлар.

Ашула-якка хонанда ёки хонандалар гуруҳига мўлжалланган, мумтоз ўзбек мусиқа меросида марказий ўрин эгаллаган ашула йўли. Асосан лирик руҳдаги ғазал ва шеърлар заминида юзага келади. Ашулалар мусиқа созларида, яъни доира, дутор, танбур, ансамбль жўрлигида ёки жўрсиз ижро этилади. Ашула ўзбек мусиқа фольклорида катта ўрин эгаллаган кўшиқ жанридан куй диапазонини кенглиги, шакллан ривожланганлиги, мавзу ва мазмуни теранлиги билан фарқланади. Ашуланинг бадий мазмунида бармоқ вазнидаги шеърлардан фойдаланилсада, аруз вазнидаги ғазал ва шеърлий шакллар асосий ўрин тутади. Бинобарин, ашуланинг ички тузилиши ҳам турличадир. Бармоқ вазнига асосланган ашулалар кўпроқ "банд-нақарот" шакли кўринишида бўлса, ғазалларга битилган ашулалар тузилиши нисбатан мураккаб ва ривожлангандир. Одатда, бундай ашулаларнинг куйлари куйи пардалардан бошланиб ўрта ва юқори пардаларда ривожланади, сўнгра дастлабки турғун товушда ниҳоясига

этади. Аксарият ашулалар ўзига хос авжларига эга. Ашуланинг энг ривожланган мукамал кўринишлари Бухоро ва Хоразм мақомларининг наср, яъни ашула йўллари, катта ашула жанрида намоён бўлган. Ашулаларда ўзбек халқининг рухи, табиати, маънавий дунёси ўзининг бадиий етук ва тўлақонли ифодасини топган.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, халқ кўшиқлари муқаддас мерос. Ана шу бой меросдан баркамол авлодни бадиий-эстетик ва маънавий тарбиясида имкон қадар кенг ва мақсадли фойдаланиш бугунги кунда ушбу йўналишдаги таълим муассасаларида фаолият юритаётган олий таълим профессор-ўқитувчилари, мусиқа ўқитувчилари, мактабгача ва мактабдан ташқари муассаса раҳбарлари, тарбиячиларининг муқаддас бурчларидан биридир.

Фойданилган адабиётлар:

1. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баходир. -Т.: Узбекистон. 2018. Б- 196.
2. Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият. 2008.Б-143.
3. Рахмонов Улугбек Каримович //Мусиқа тугарагини ташкил этиш// ўқув қўлланма. ФДУ "Нусха купайтириш булими" 2021 й.
4. Karimov, A. (2022). //GENERAL FUNDAMENTALS OF UZBEK CLASSICAL MUSIC// Science and Innovation, 1(6), 317-322.
5. Karimov, A. (2022). //O'ZBEK MUMTOZ MUSIQASINING UMUMNAZARIY ASOSLARI// Science and innovation, 1(C6), 317-322.
6. Исаков, У.Т. (2022). //ЎЗБЕК МУСИҚА МАДАНИЯТИ РИВОЖЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ НАЗАРИЙ-МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ, МАНБАЛАРИ ҲАМДА УНИ ЎРГАНИШНИНГ АҲАМИЯТИ// Science and innovation, 1(1), 625-636.
7. Isakov, U. T. (2022). //SOCIAL PHILOSOPHICAL GENESIS OF THE DEVELOPMENT OF UZBEK MUSIC CULTURE// Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 589-594.
8. Нурмухамеджанов, А. (2022). //ЁШЛАР ИЖТИМОЙ ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШДА БЎШ ВАҚТДАН ФОЙДАЛАНИШ// Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(10-2), 442-446.
9. Normuhammatovich, S.A. (2022). //O'QUVCHILARDA MILLIY MUSIQA ESHITISH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI// Science and innovation, 1(B2), 259-263.
10. Djalalova, N. (2022). //МУСИҚИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАҲОРАТ АСОСЛАРИ// Science and innovation, 1(B8), 478-481.
11. Djalalova, N. (2022). //FUNDAMENTALS OF MUSICAL AND PEDAGOGICAL SKILLS// Science and Innovation, 1(8), 478-481.
14. Имямин Қирғизов, Имомова Одинахон //ЁШ АВЛОДНИНГ МАЪНАВИЙ - АХЛОҚИЙ КАМОЛОТИДА ГЕНДЕР ТЕНГЛИК РАҲИМАХОНИМ МАЗОХИДОВА

ТИМСОЛИДА САНЪАТКОР ХОТИРАСИ// SCIENCE AND INNOVATION
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 7. October 2022. 108-
117 pages.

15. Imyamin Qirg'izov //O'ZBEK MUSIQA SAN'ATI RIVOJINING ASOSIY
OMILLARI// Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences.
VOLUME 2 | ISSUE 10/2. October 2022. 331-336 pages.

16. Imyamin Kirgizov, Kirgizov Iqboljon Imyaminovich, Ahmadjon
Nurmuhammedjanov, Sobirov Bahodirjon Sotvoldievich, Najmetdinova Mavludakhon
Mamasodikovna, Ataboeva Shoxidakhon Juraevna // "The Pleasure of Singing, Listening and
Understanding Navoi"// Annals of the Romanian Society for Cell Biology., ISSN:1583-6258,
Vol. 25, Issue 3, 2021, Pages. 2410-2413.

17. Imyamin Kirgizov, Iqbol Kirgizov, Mavluda Najmetdinova, Shohida Atabayeva.
(2022). THE GENESIS OF THE DEVELOPMENT OF MUSIC CULTURE. *Archive of
Conferences*, 57-60.

18. Қирғизов Имямин //МУСИҚИЙ КОПОЗИЦИОН ТЕНДАНЦИЯЛАРНИНГ
ТАРИХИЙ ЖАРАЁНЛАРДА НАМОЁН БЎЛИШИ (ОПЕРА ВА БАЛЕТ
МИСОЛИДА)// EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND
CULTURE. Volume 3 Issue 5, Part 2 May 2023. 47-61 pages.

19. Sultonali Mannopov, Mavluda Najmetdinova, Shokhida Ataboeva, Iroda Nazarova,
Jamoldin Mo'yudinov //Analysis of Research on Aesthetic Features of Uzbek Folk Music//
Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI). Volume 12, Issue 10, October 2021.
3528-3533 pages.

20. Ulugbek Rahmonov Karimovich, Najmetdinova Mavluda Mamasodikovna, Ergashev
Alijon Abdullaevich //The Role and Importance of Music Clubs in The Leisure of Young
People// Journal of Pedagogical Inventions and Practices. 22-11-2021. 47-49 pages.

21. Sultonali Mannopov, Abdullhay Karimov, Abdusalom Soliev, Ulugbek Isakov, Tokhir
Shokirov, Rustam Orziboev //Development of Uzbek National Singing Art during
Independence// Annals of R.S.C.B., ISSN:1583-6258, Vol. 25, Issue 4, 2021, Pages. 6845-
6853.

22. Нажметдинова Мавлуда Мамасодиковна //ОММАВИЙ-МАДАНИЙ
ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШНИНГ ИННОВАЦИОН ОМИЛЛАРИ// Oriental
Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. VOLUME 2 | ISSUE 10/2.
October 2022. 584-588 pages.

23. Mavluda NAJMETDINOVA //Общественно-культурные мероприятия
теоретические основы// Жамият ва инновациялар - Общество и инновации - Society
and innovations. Issue 02(2022). 473-479 стр.

24. Мавлуда Нажметдинова //Оммавий-маданий тадбирларнинг назарий
асослари// Общество и инновации. 02(2022). 473-479 стр.

25. Najmetdinova Mavluda Mamasodikovna //SPECIFIC FEATURES OF PUBLIC-
CULTURAL EVENTS// International Scientific Journal "Science and Innovation". Series 1.
Volume 1. Issue 1. 892-902 pages.

26. Mavludaxon Najmetdinova //YOSHLARNING ESTETIK TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHDA - AJDODLAR MEROSINING TUTGAN O'RNI// SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. VOLUME 1. ISSUE 6. 990-993 pages.

27. Шокиров Тохиржон Нурмаматович //МИЛЛИЙ МУСИҚА МАДАНИЯТИ ВА УНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ (фольклор, дostonчилик, маком мисолида)// SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. № 3, 2022. 31-38 pages.

28. Шокиров Тохиржон Нурмаматович //АБУ НАСР ФОРОВИЙНИНГ МУСИҚА ИЛМИГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ// Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. VOLUME 2 | ISSUE 10/2. October 2022. 353-359 pages.

29. Takhirjon N. Shakirov //SUCCESSION IS THE MAIN PRINCIPLE OF DEVELOPMENT OF NATIONAL MUSIC CULTURE// Oriental Journal of Social Sciences. 08.11.22. Pages: 1-10.

30. Shokirov Tokhirjon Nurmatovich //THEORETICAL OF NATIONAL MUSIC CULTURE FUNDAMENTALS// European Scholar Journal (ESJ). Vol. 2 №.9,SEPTEMBER 2021. 37-39 pages.

31. Шокиров Тохиржон Нурмаматович //ВОРИСИЙЛИК ВА МИЛЛИЙ МАДАНИЯТ// Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. VOLUME 2 | ISSUE 10/2. October 2022. 457-464 pages.

32. Namozova Diloromkhon, Tohir Shokirov, Akmal Sultonov, Bakhodirjon Sobirov //Competent Approach to Music Education// Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume 12, Issue 10, October 2021. 3490-3494 pages.

33. Barchinoy Qurbonova, Mamaziyayev Xurshid, Shokirov Tohirjon //TASVIRIY SAN'ATDA O'QITISH USLIBIGA TIZIMLI YONDASHUVNING ROLI VA ANAMIYATI// Humanity and Science Congress Hosted From Ipoh, Malaysia <https://conferencepublication.com> May 2nd 2022. 105-107 pages.

34. Shokirov Tohirjon Nurmatovich //МУҚАДДАС ИСЛОМ ДИНИМИЗДА МУСИҚАГА МУНОСАБАТ// FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities. Volume-11 | Issue-5 | 2023. 1176-1184.

35. Турсунова, Л. (2023). //ЁШЛАР МУСИҚА МАДАНИЯТИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ОМИЛЛАРИНИ ҲАЁТГА ТАДБИҚ ЭТИШ// Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(5 Part 2), 23-34.

36. Турсунова Лайло Эргашевна //Признание о международном фольклорном фестивале «Великий шелковый путь», проведённом в городе Маргилан Ферганской области// Проблемы современной науки и образования. 10 (143) 2019. 109-112 стр.

37. Tursunova Laylo //FUNCTIONS OF MUSICAL CULTURE IN THE FORMATION OF A SPIRITUAL WORLD VIEW// World Bulletin of Social Sciences (WBSS). Vol. 6, January, 2022. 72-77 pages.

38. Mavludaxon Mamasodiqovna Najmetdinova //YOSHLARNING ESTETIK TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHDA - AJDODLAR MEROSINING TUTGAN O'RNINI// FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities. Volume-11 | Issue-5 | 2023. 1185-1191 pages.

39. Zoxidova Guzal Erkindjanovna, Tursunova Laylo Ergashevna //BOLALAR MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARIDA FAOLIYAT YURITAYOTGAN "O'ZBEK XALQ CHOLG'U ORKESTR"LARI UCHUN REPERTUARLAR TANLASH MASALASI// INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRACTICE. SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL. Vol. 3, № 10. 2022, 61-63 pages.

40. Tursunova Laylo Ergashevna, Xoliqova Sevara Baxodirovna //MAKTABDA MUSIQA FANINI O'QITISHDA YANGICHA YONDASHUV// SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 8. 2022 782-785

41. Baxodir Sobirov, Dilafruz Yuldasheva, Nazarova Iroda, & Tursunova Laylo. (2022). MUSICAL WORKS AND THEIR PLACE IN HUMAN LIFE. *Archive of Conferences*, 53-56.

42. Sultonov, A. (2022). MUSIQIY IDROKKA TA'SIR ETUVCHI TRANSFORMATSION TENDENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING SAMARADORLIGI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 314-323.

43. Ataboyeva, S., & Ergashev, A. (2023). THE PLACE OF NATIONAL INSTRUMENTS IN THE ART OF MUSICIANS. *Science and innovation*, 2(C1), 38-41.

44. Абдисатторов, А. А. Ў. (2022). БАСТАКОРЛИК ИЖОДИДА МУСИҚА ФОЛЬКЛОРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 602-605.

45. Abdusattorov, A. (2022). DIMITRIY DIMITRIYEVICH SHOSTAKOVICH IJODIDA POLIFONIYA. *Science and innovation*, 1(B6), 430-432.